

Södertörns högskola | Institutionen för genus, kultur och historia
Kandidatuppsats 15 hp | Litteraturvetenskap | höstterminen 2010

Den nya generationen: Dystopisk reproduktion

– En tematisk genusanalys av Karin Boyes

Kallocain, Aldous Huxleys *Du sköna nya värld*

och George Orwells *1984*

Av: Patricia Dunphy

Handledare: Claudia Lindén

Abstract

The three dystopian novels *Brave New World* by Aldous Huxley, *Kallocain* by Karin Boye and *Nineteen Eighty-Four* by George Orwell have been highly discussed amongst literary critics and scholars. Although these works are well-known, some themes have had very little or no recognition. Biological reproduction is a recurring subject in dystopian literature. Although it is not the main theme in the novels, it is a very important part in dystopian culture and dystopian society. By focusing on reproduction and the structure of gender roles in these three dystopias, I hope to bring to light something that's been in the shadows for a long time i.e. the women of dystopian society. I will address the role of nature and technology in terms of reproduction by using Pia Maria Ahlbäck's theory of the heterotopia. Later, I will discuss the problems and possibilities of the role of women in biological reproduction.

Keywords: Dystopia, George Orwell, Nineteen Eighty-four, Karin Boye, Kallocain, Aldous Huxley, Brave new world, Reproduction, Gender, Gender roles, Nature, Technology, Totalitarian, Power.

Innehållsförteckning

1	Inledning	4
2	Teori och metod.....	6
2.1	Genusanalys	6
2.2	Begrepp: Dystopi	6
2.3	Natur och industri.....	7
3	Tidigare forskning.....	8
4	Referat av de tre dystopierna	11
5	Analys	13
5.1	Teknologi – ett hot mot människan	14
5.2	Tjäna makten genom reproduktion	21
5.3	Naturen och kvinnan	27
5.4	Det kärlekslösa förhållandet och dess konsekvenser	32
6	Sammanfattande diskussion.....	36
7	Litteraturförteckning	38

1 Inledning

Vad skulle hända om kärleken förbjöds? Det skulle kunna vara en fråga som författarna Karin Boye, Aldous Huxley och George Orwell ställde till sig själva när de skrev sina dystopiska verk. Kärlek är en naturlig känsla för människan, vad skulle egentligen hända om människans naturliga instinkter slets ifrån henne? I de totalitära staterna, som romanerna utspelar sig i, finns det varken plats eller nödvändighet för kärlek: det viktiga är Staten, och det är dit uppmärksamheten ska riktas. Kärlek, sexualitet och känslor kan dock inte försvinna på befallning, det krävs åtgärder. Hur agerar Staten och vad blir konsekvenserna för den mänskliga rasen? Den totalitära makten styr och ställer med invånarna som om de vore livlösa ting, men vad vore en dystopi utan uppror av något slag?

När jag läste *Kallocain* (1940), *1984* (1949) och *Du sköna nya värld* (1932) väcktes många frågor, de tre dystopierna tog tag i mig och fick mig att börja ifrågasätta och jämföra. Det har skrivits mycket om dystopin och ännu mer om dess motsats utopin. I de flesta fall ligger dystopin närmare vår verklighet än utopin gör, de dystopiska framtidsskildringarna är mer förankrade i sanningen, de är ofta skrivna utifrån författarens farhågor. Dessa mardrömslika framtidsskildringar gör intryck på oss eftersom de har sin utgångspunkt i verkligheten, de utvecklar verkligheten utifrån en sanning. Det är mig inte alls otroligt att dessa dystopiska framtidsskildringar, när de var nyutgivna, fick stor uppmärksamhet av läsare, forskare och kritiker. Det är något speciellt med dystopin, men nu när en del av de händelser samt den utveckling som den litterära dystopin förutspådde skulle ske faktiskt har inträffat, har uppmärksamheten sinat och de tre verken har istället blivit klassiker. Jag vill åter rikta strålkastarljuset mot dessa tre verk, men nu belysa dem ur ett annat perspektiv.

I denna uppsats kommer jag att undersöka reproduktionens betydelse i tre dystopiska litterära verk: George Orwells *1984*, Karin Boyes *Kallocain* och Aldous Huxleys *Du sköna nya värld*. Genom att göra en genusanalys vill jag lyfta fram hur den normativa familjestrukturen samt synen på barn ser ut i de dystopiska romanerna. Jag ska även undersöka hur sexualiteten hos män respektive kvinnor kommer till uttryck. Med denna uppsats vill jag lyfta fram ett ämne som, trots att det förekommer i dessa verk, inte har fått särskilt mycket uppmärksamhet i tidigare forskning. Jag vill visa på att reproduktionsfrågan i den litterära dystopin är en viktig ingrediens i berättelsen samt att den är sammanlänkad med samhället i den dystopiska fiktionen. Jag har valt att avgränsa mitt undersökningsmaterial till tre klassiska dystopiska verk som jag också anser är relevanta för just min

undersökning av reproduktionen och problematiseringen av den. Därmed inte sagt att bilden av re-
produktion i de tre verken är karaktäristiska för alla litterära dystopier.¹

¹ Det finns säkerligen litterära dystopier där en sådan analys som jag kommer att genomföra inte är relevant, samtidigt finns det säkerligen verk i samma genre, som denna uppsats inte kommer att nämna, men där denna analys även skulle kunna vara användbar.

2 Teori och metod

2.1 Genusanalys

Jag kommer, i denna uppsats, genomgående att analysera de valda dystopierna genom ett genusperspektiv. Detta betyder att jag kommer att undersöka om det förekommer någon slags könsnormativitet samt vad som förväntas av en man respektive kvinna i den dystopiska världen. Som Judith Butler tidigare har gjort, kommer även jag att analysera om kön och genus är kopplat till makt och politik.² Till skillnad från Butlers arbete, innefattar mitt undersökningsområde tre litterära dystopier. Precis som Butler ifrågasätter människans sexualitet, kommer föreställningar om kvinnans och mannens sexualitet problematiseras utifrån de sexuella normer som återfinns i de tre dystopiska verken.³ Det genusanalytiska perspektivet kommer främst att användas för att belysa problematiken kring kön och könsnormer i de tre dystopierna som utgör mitt empiriska material. Eftersom den mänskliga reproduktionen kommer löpa igenom som en röd tråd i min analys, anser jag att genusperspektivet har en given plats i undersökningen.

2.2 Begrepp: Dystopi

Sarah Ljungquist förklarar i sin avhandling *Den litterära utopin och dystopin i Sverige 1734-1940* att ordet dystopi är en sammansättning av det grekiska ”dys” som betyder ”illa” eller ”miss” och ”topos” som betyder ”plats”.⁴ Vidare beskriver Ljungquist det som ”att en dystopi både kan vara en beskrivning av ett tillstånd i ett bokstavligt utopia, en motsats till utopia i betydelsen något idealt och en beteckning på en variant inom den dystopiska genren.”⁵ Ljungquist tolkar dystopi-begreppet som en ”variant inom den litterära dystopiska genren, inte som en egen genre” och menar att den litterära utopin och dystopin har gemensamma karaktäristiska drag, men att de även skiljer sig från varandra.⁶

Om dystopin tillhör en egen genre eller är en sub-genre till utopin har ingen betydelse för min uppsats. Vad jag dock kan passa på att påpeka är att de tre dystopiska verk som utgör mitt huvudmaterial har en slags antydning till utopin, det finns världar utanför de totalitära staterna som ger

2 Butler, Judith, *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*, Göteborg: Daidalos 1997.

3 Ibid., s. 84.

4 Ljungquist, Sarah, *Den litterära utopin och dystopin i Sverige 1734-1940*, Umeå Univ. 2001, s. 18.

5 Ibid., s. 20.

6 Ibid., s. 21.

läsaren ett hopp om en annan värld som skulle kunna anses vara utopisk i jämförelse med den dystopiska världen.

Det dystopiska begreppet kommer i denna uppsats syfta till den litterära genren som karaktäriseras av framtidsskildringar där mardrömslika samhällen och totalitär maktstruktur är vanligt förekommande teman.

2.3 Natur och industri

I *Energy, Heterotopia, Dystopia: George Orwell, Michel Foucault and the Twentieth Century Environmental Imagination* (som jag hädanefter kommer att referera till som *Energy, Heterotopia, Dystopia*) undersöker Pia Maria Ahlbäck problematiken kring industrialiseringen av staden och naturens försvinnande utifrån George Orwells litterära verk. De industriella heterotopierna, som genomsyrar Ahlbäcks analys, är platser där energi alstras och går till spillo.⁷ Dessa heterotoper finns till eftersom det finns efterfrågan. Ahlbäck menar att industrierna är en konsekvens av kulturen, att de existerar på grund av en utveckling av kulturen som har fått människan att bli mer bekväm och därför beroende av industrins produkter.⁸ I min analys kommer jag att använda mig av Ahlbäcks teori om heterotopierna, jag kommer dock att anpassa den efter ett annat användningsområde: reproduktion. Precis som i industriernas produktion av bränsle eller matvaror, som Ahlbäck inriktar sig på, används och alstras energi genom reproduktionen. Genom ett biologiskt havandeskap gör modern av med energi för att alstra energi (ge fostret näring), för att sedan kunna föda barnet och därmed energin.

Ahlbäck använder även den mänskliga kroppen som en metafor för naturen i sin läsning av George Orwells *1984*, vilket är högst aktuellt i en dystopi där industrialiseringen och teknologiseringen förgör eller inkräktar på naturen.⁹ Jag kommer att använda samt utveckla Ahlbäcks teori i min analys för att se hur industrialiseringen påverkar människan.

Ahlbäck utvecklar en teori med underlag från Foucault om hur naturen är en metafor för kvinnan och vice versa, samt att industrierna skulle kunna vara en metafor för mannen och maskulinitet. Denna tanke tänker jag använda mig av i min analys av biologisk samt industriell reproduktion.

7 Ahlbäck, Pia Maria, *Energy, Heterotopia, Dystopia: George Orwell, Michel Foucault and the Twentieth Century Environmental Imagination*, Åbo Akad. 2002, s. 71.

8 Ibid., s. 71f.

9 Ibid., s. 118.

3 Tidigare forskning

Den tidigare forskningen kring de tre författarna Karin Boye, Aldous Huxley och George Orwell varierar i kvantitet beroende på författaren ifråga. Forskningen kring reproduktion i just de tre dystopiska verk jag har valt att skriva om utgör en ytterst liten del av den tidigare forskningen, och får oftast några enstaka rader till sitt förfogande. Men om man vidgar sina vyer, till exempel så att det innefattar ett helt författarskap, finns det väldigt mycket forskning gjord. Jag kommer att lyfta fram ett urval av dessa.

Camilla Hammarström har skrivit en biografi över Karin Boyes liv, där författarskapet får stå i fokus, och där Hammarström går i polemik mot tidigare forskning samt biografiska porträtt av Boye.¹⁰ Hammarström placerar in Boyes diktverk och anteckningar i olika sammanhang för att förklara hur filosofisk övertygelse, livsåskådning, litterära influenser, hennes barndom och var hon befinner sig i livet färgar Boyes litterära verk. Karin Boyes liv och upplevelser kartläggs samtidigt som paralleller dras mellan dessa och hennes litterära teman. Hammarström förser så att säga läsaren med bakgrunden till varför vissa litterära teman återkommer i Boyes verk.

I ”Karin Boye och den revolutionära humanismen” skriver Gunilla Domellöf om hur samtiden och de samhällsliga förändringarna påverkar Boyes litterära bana.¹¹ Det är synen på kultur samt synen på dess användningsområde som är under förändring, eftersom Boye ifrågasätter de rådande kulturella normerna och är en nytänkare, menar Domellöf att hon är en kulturradikalist. Karin Boyes relation till Freuds psykoanalys och Nietzsche behandlas kort av Domellöf, som menar att de existentiella frågorna och kombinationen av dessa och kulturen utgör en del av Boyes radikalism. Det är främst Karin Boyes essäistiska verk som lyfts fram av Domellöf, men hon koncentrerar sig även på *Kal McCain*.

Barbro Gustafsson Rosenqvists avhandling ”Att skapa en ny värld” - *Samhällssyn, kvinnosyn och djuppsykologi hos Karin Boye* är en litteraturanlys med ett brett spektrum, som tar upp olika teman som är karaktäristiska för Boyes litterära verk.¹² Snarare än att vara biografisk, inriktar sig avhandlingen på Boyes litterära verksamhet. Gustafsson Rosenqvist visar bland annat på hur Boyes politiska övertygelse och hennes syn på kvinnofrågan kommer till uttryck i hennes diktning och

10 Hammarström, Camilla, *Karin Boye*, Stockholm: Natur & Kultur 1997.

11 Domellöf, Gunilla, ”Karin Boye och den revolutionära humanismen”, I: Nolin, Bertil (red.) *Kulturradikalismen: det moderna genombrottets andra fas*. Stockholm: B., Östlings bokförl. Symposion 1993.

12 Gustafsson Rosenqvist, Barbro, *Att skapa en ny värld: Samhällssyn, kvinnosyn och djuppsykologi hos Karin Boye*, Stockholm: Carlsson Bokförlag 1999.

prosa. I analysavsnittet kommer jag att återkomma till Barbro Gustafsson Rosenqvists avhandling och det kapitel som behandlar kvinnosynen i *Kallocain*.

Mia Axelsson undersöker i sin C-uppsats ”’Skapa en ny värld’ - en queer och foucaultsk läsning av Karin Boyes *Kallocain*” hur makt och motstånd kommer till uttryck i relation till kön och sexualitet.¹³ Med underlag i Foucaults teorier om avgränsandet av rummet och Judith Butlers teori om genus som performativ konstruktion, undersöker Axelsson heteronormativa strukturer i Boyes *Kallocain*.

Forskningen kring Aldous Huxleys litterära verk är mer begränsad i sitt utbud. Det finns visserligen en relativt nyutgiven biografi skriven av Nicholas Murray, men Huxleys författarskap behandlas endast kortfattat medan fokus ligger på privatlivet.¹⁴ Huxleys *Du sköna nya värld* står oftast i bakgrunden av George Orwells *1984*, i vissa fall jämförs de båda verken, men det är *1984* som har fått mest uppmärksamhet i den tidigare forskningen.

Peter Edgerly Firchow har dock uppmärksammat *Du sköna nya värld* i *The end of Utopia: a study of Aldous Huxley's Brave New World*, en litterär analys där stilistiska drag samt innehåll diskuteras.¹⁵ Firchow jämför även *Du sköna nya värld* med Orwells *1984*, och visar på vad de har gemensamt respektive på vilka plan de skiljer sig från varandra. Analysen inriktar sig på vetenskapen, politiken och den samhälleliga konstruktionen i Huxleys *Du sköna nya värld* samt förhåller sig till annan skönlitteratur och inte till tidigare forskning.

David W. Sisk analyserar en rad litterära dystopiska verk i *Transformations of Language in Modern Dystopias*. Sisk använder sig bland annat av Orwells *1984* och Huxleys *Du sköna nya värld*, med avsikt att komma fram till vad som är karaktäristiskt för den dystopiska genren.¹⁶ Genom att gå i polemik mot tidigare forskning inom ämnet, undersöker Sisk vilket syfte de dystopiska texterna har samt hur språket påverkas av genren. Sisk påpekar att det finns en problematik kring mottagandet av litterära dystopiska verk, med exemplet *1984*, där han menar att det politiska och historiska innehållet får större fokus än den litterära kvaliteten.

On Nineteen eighty-four: Orwell and our future är en bok bestående av ett antal fristående texter skrivna av författare och professorer, som alla behandlar George Orwells *1984*, från olika perspektiv.¹⁷ Politik, mänsklighet och sexualitet är ämnen som behandlas.

13 Axelsson, Mia, ”’Skapa en ny värld’ - en queer och foucaultsk läsning av Karin Boyes *Kallocain*”, C-uppsats, Södertörns högskola 2007.

14 Murray, Nicholas, *Aldous Huxley: an English intellectual*, London: Time Warner 2002.

15 Firchow, Peter E., *The end of Utopia: a study of Aldous Huxley's Brave New World*, Lewisburg (Pa.): Bucknell Univ. Press 1984.

16 Sisk, David W., *Transformations of Language in Modern Dystopias*, Westport, Conn.: Greenwood Press 1997.

17 Nussbaum, Martha Craven, Gleason, Abott & Goldsmith, Jack (red.), *On Nineteen eighty-four: Orwell and our future*, Princeton, N.J.: Princeton Univ. Press 2005.

Pia Maria Ahlbäcks avhandling *Energy, Heterotopia, Dystopia: George Orwell, Michel Foucault and the Twentieth Century Enviromental Imagination* behandlar verk skrivna av Orwell utifrån ett miljö- och stadsperspektiv.¹⁸ Det handlar om industrialisering, om människans relation till naturen och hur naturen förorenas samt förstörs som en konsekvens av industrialiseringens frammarsch. I min uppsats kommer jag att återkomma till Ahlbäcks avhandling.

Sarah Ljungquists avhandling *Den litterära utopin och dystopin i Sverige 1734 – 1940* behandlar främst utopier och dystopier skrivna av svenska författare, men Ljungquist använder även internationella verk från samma genre för att kunna undersöka om det finns traditionella karaktäristiska drag för de litterära utopierna och dystopierna.¹⁹ Ljungquist utför tematiska textanalyser på såväl klassiska utopier och dystopier som på mer, idag, okända verk samt kartlägger genrens utveckling. Det avsnitt som berör Karin Boyes *Kallockain*, och framför allt det Ljungquist skriver om reproduktion och jämställdhet, kommer jag att återkomma till i min analys. Dessutom är det Ljungquists syn på dystopibegreppet som jag kommer att arbeta utifrån.

18 Ahlbäck, Pia Maria, *Energy, Heterotopia, Dystopia: George Orwell and the Twentieth Century Enviromental Imagination*, Åbo Akad. 2002.

19 Ljungquist, Sarah, *Den litterära utopin och dystopin i Sverige 1734 – 1940*, Umeå Univ. 2001.

4 Referat av de tre dystopierna

Karin Boyes *Kallocain*

I Kemistaden nr 4, i Världsstaten, lever Leo Kall, en kemist som har uppfunnit det så kallade Kallocainet. Den gröna sanningsdrogen används till förmån för Staten som ett sätt för att se till att förebygga uppror samt upproriska tankar mot Världsstaten. Den totalitära Staten har en sådan kontroll över sina invånare att det mänskliga livet kretsar kring att vara till förfogande samt leva för Staten. Reproduktion sker inom ett kärlekslöst äktenskap och när barnen har nått en viss ålder lämnar de hemmet för att, inom Statens institutioner, uppfostras till medsoldater i Statens anda. I sitt arbete med Kallocainet samt testerna av det, kommer Leo Kall i kontakt med en rad försökspersoner och deras privata tankar, det är på detta sätt han får höra talas om Ökenstaden: en plats där livet kretsar kring någonting annat än Staten. Leo Kall misstänker att hans fru Linda har en kärleksförbindelse med hans chef Rissen. Förhållandet mellan Leo och Linda går på rutin, de har påverkats av Världsstatens kultur och håller sina tankar och känslor inom sig själva utav rädsla för att visa sig svaga. Till slut eskalerar det hela och Leo blir fast besluten att ta reda på sanningen, eller bevisa att hans misstankar är berättigade, samt förgöra Rissen som har förstört hans äktenskap. Leo anmäler Rissen för ett brott han inte har begått, och beslutar sig även för att ta reda på de hemligheter som han tror att Linda hemlighåller för honom genom att injicera henne med Kallocain. Leo får dock inte de svar han har förväntat sig av Linda, hon öppnar upp sig och berättar att hon aldrig har haft ett kärleksförhållande med Rissen samt att hon längtar efter riktig gemenskap. Ångerfull över sitt agerande försöker Leo ta tillbaka sin anmälan mot Rissen, men tvingas inse att han är maktlös i frågan, och Rissen blir dömd till döden. Under tiden har Linda lämnat Leo för att ta reda på om det finns fler som hon, människor som inte nöjer sig med vad Världsstaten har att erbjuda. På kvällen går Leo på ett föredrag, när han går ut för att få frisk luft blir han tillfångatagen av Världsstatens fiender från Universalstaten, i deras fängelse skriver han sedan om sitt liv i Världsstaten.

Aldous Huxleys *Du sköna nya värld*

I Aldous Huxleys *Du sköna nya värld* ligger reproduktion och uppfostran av barn i Statens händer. I fosterstadiet bestäms yrke, kön samt klass och man lär sig att ta avstånd från de andra, de grupper man själv inte tillhör, genom hjärntvättning i ett tidigt stadium. Promiskuitet och tillfälliga sexuella relationer är något som uppmuntras, men kärlek och romantik får inte förekomma. Protagonisten Bernard finner sig inte i det tomma och innehållslösa livet som Staten erbjuder, ett liv där känslor förnekas samt förträngs med hjälp av drogen *soma*, och passar därför inte riktigt in i det känslolösa

samhället. Mötet med Vilden, en man som blivit uppfostrad i en naturpark befolkad av en indianstam, får Bernard att ifrågasätta den livsstil som Världsstaten förespråkar. Vildens mor Linda tillhörde, innan hon blev gravid och bosatt hos indianerna i Malpais, Den nya världen. När Vilden och hans mor följer med Bernard och Lenina tillbaka till London blir omställningen för stor för Linda, som blir betraktad som ett monster då hon inte längre har kvar sitt ungdomliga utseende, vilket leder till att hon överkonsumerar den avtrubbande drogen *soma* och sedan avlider. Bernard börjar hysa mer och mer avsky för den passionslösa livsstil som den nya världen förespråkar. Hans umgänge med Vilden, som offentligt gör uppror mot Statens regler, får dem båda arresterade och kallade till "hans fordship" Mustapha Mond. Bernard blir skickad till Island eftersom hans åsikter inte överensstämmer med Statens, medan Mustapha Mond vill att Vilden ska vara kvar i Den nya världen som ett experiment. Vilden bestämmer sig dock för att, även han, resa iväg. Han bosätter sig i en gammal fyr för att kunna leva sitt liv i ensamhet utanför Statens räckhåll, men Den nya världens medborgare får reda på att Vilden lever där och reser dit som för att uppleva en underhållningsattraktion. Vildens levnadsförhållanden blir ohållbara och han tar sitt liv.

George Orwells 1984

Oceanien är ett övervakningssamhälle där Storebror regerar. Vid sanningsministeriet arbetar Winston Smith med att radera och korrigera sanningen, allt till fördel för Storebror. All kärlek, förutom den till Storebror, är förbjuden i Oceanien och äktenskapet har endast en funktion vilken är reproduktion. Winston har knappt några minnen från tiden innan Storebror hade makten, bara enstaka fragment. Storebrors makt över Winston gör honom upprorisk, han vill trotsa lagarna vilket han gör när han inleder ett förhållande med Julia. För Winston är förhållandet med Julia ett sätt att göra uppror mot Partiet och Storebror, då sexuella relationer utan uppsåt till reproduktion är olagligt i Oceanien. Behovet av att göra uppror blir större för varje dag som går, och får till sist Winston till att ta kontakt med O'Brien som han misstänker tillhör en motståndsrörelse, som han senare får reda på kallas för "Broderskapet". Det visar sig dock att O'Brien, när Winston och Julia har gått med på att utföra olagliga gärningar för Broderskapet, har lurat dem in i en fälla. Winston och Julia blir arresterade av kärleksministeriet, och deras tillgivenhet till varandra sätts på prov. Den tortyr och de påfrestningar de båda utsätts för, ett medel som ska få dem att tvingas till att älska Storebror och ingen annan, lyckas med sin målsättning och lämnar till sist Julia och Winston som kärlekslösa maskiner.

5 Analys

Analysen består av fyra delar som behandlar olika teman, det gemensamma mellan dem är att samtliga avsnitt behandlar kvinnans reproduktionsförmåga och betydelsen av denna i det dystopiska samhället.

I analysens första avsnitt, ”Teknologi – ett hot mot människan och naturen”, kommer teknologin att stå i fokus. I de tre dystopierna har teknologin en stor betydelse för samhället samt för människorna som lever i det, jag kommer därför att diskutera vilka konsekvenser det får för människan och det humana beteendet när teknologin inkräktar på naturen. Det är främst den mänskliga sexualiteten och den biologiska reproduktionen, i de respektive dystopierna, som kommer att analyseras. Eftersom sexualitet och reproduktion är återkommande ämnen inom den litterära dystopi-genren, samt eftersom dessa på något sätt förvrängs eller utvecklas i det dystopiska samhället, kommer jag att diskutera på vilket sätt teknologin och det teknologiska samhället kan ha påverkat detta.

I det andra avsnittet, ”Tjäna makten genom reproduktion”, kommer kvinnan och hennes reproduktionsförmåga att analyseras utifrån den samhälleliga struktur som kräver att kvinnan ska föda fram barn åt Staten. Jag kommer att undersöka vad detta har för konsekvenser för kvinnan och hur hon påverkas av att bli betraktad som ett redskap för reproduktion. Vidare kommer jag att diskutera jämställdhet och sexualitet i förhållande till reproduktion.

Det tredje avsnittet, ”Naturen och kvinnan”, förhåller sig till föreställningen om att kvinnan är förankrad med naturen. I detta avsnitt kommer jag att diskutera hur kvinnans koppling till naturen kommer till uttryck i de tre dystopiska verken, samt analysera hur detta påverkar kvinnobilden.

”Det kärlekslösa förhållandet”, som är det fjärde avsnittet, kommer att behandla konsekvensen av förhållanden som följer den normativa strukturen i de dystopiska verken, det vill säga det kärlekslösa förhållandet som den styrande makten i respektive dystopi förespråkar. Här kommer jag att föreslå teorier kring varför ett förhållande utan emotionella band är en viktig ingrediens i det totalitära samhället samt diskutera hur människan påverkas av att inte tillåtas ha emotionella förhållanden med andra människor.

5.1 Teknologi – ett hot mot människan

De dystopiska framtidsskildringarna utspelar sig i en värld där naturen har fått stå tillbaka för teknologins framfart. Människor arbetar inte längre ute i naturen, det är staden som ligger i fokus, och framför allt den industriella staden. Den totalitära staten har invånarna i sitt våld, de arbetar för Staten och lever för Staten. Men för att upprätthålla Staten samt dess totalitära makt krävs det struktur och arbetskraft.

I Aldous Huxleys *Du sköna nya värld* skapas arbetskraften, det vill säga människan, inte längre på det biologiska planet, där är det Staten som har tagit över barnafödandet. I romanens början får vi en inblick i den fabrik där barn reproduceras och klonas. ”Då direktören för anstalten för kläckning och fostran kom in i rummet, satt i nästan andlös tystnad trehundra befruktningstjänstemän böjda över sina instrument” (Huxley, s.19). Läsaren får i det inledande kapitlet till *Du sköna nya värld* en antydning till att teknologin har tagit över den biologiska reproduktionen, det liknar en industri som tillverkar produkter. Tillverkningen av människor sker genom en klinisk process där Staten har kontroll över utseende, kön, ras och yrkestillhörighet. Människan blir anpassad till sin roll i samhället redan i fosterstadiet. Reproduktionen sker i den takt som Staten önskar och de kan skapa tusentals identiska tvillingar med hjälp av kemiska preparat och teknologi. När barnen är ”kläckta” sker även uppfostran på Statens villkor. Barnen lär sig att ta avstånd från de människor som tillhör annan ras och har annan status i samhället, genom att i sin sömn få höra påståenden upprepas blir de inlärd att endast hålla sig till sin egen grupp.

Vissa mänskliga känslor och instinkter hämmas och bortträngs medan andra manipuleras till att intensifieras. När Pia Maria Ahlbäck skriver ”I have suggested some spaces as heterotopias, spaces that are other and outside, strange and subversive, but definitely and inevitable part of industrialism.” skulle man kunna dra paralleller mellan det hon benämner som ”heterotopia” och den industri som producerar människor i Huxleys *Du sköna nya värld*.²⁰ Ahlbäck skriver vidare ”the reason for a heterotopia [...] being pleasure or leisure”, vilket ytterligare för tankarna till Huxleys dystopi.²¹ Den teknologiska reproduktionen har egentligen två syften, varav det ena, som jag tidigare nämnt, är att Staten ska ha kontroll över människan. Det andra syftet till varför biologisk födsel har avskaffats, är för att klippa de biologiska band som uppstår vid en naturlig födsel. ”Alla tillhör alla” är en återkommande mening i *Du sköna nya värld*, vilket egentligen bara har en sexuell betydelse. Den sexuella normen är att vara promiskuös, att ha sexuella förbindelser med helst olika partner vid varje tillfälle. Sexualiteten har blivit avskärmat från reproduktionssyftet, den saknar konsekvenser och

20 Ahlbäck, s. 71.

21 Ibid., s. 72.

ses endast som ett njutningsmedel. Produktionen av barn tas alltså om hand om av en slags teknologisk industri, den tar över något som har ansetts vara en mänsklig process och lämnar bara kvar ett sexuellt begär för människan att vara slav under.

Att hämma det som kommer naturligt för människan är ett genomgående tema i de tre dystopiska verken. Den totalitära staten skapar en mekanisk och teknologisk värld där de flesta mänskliga egenskaper är överflödiga. Människan och naturen skulle kunna sägas vara den totalitära statens fiender på grund av deras oberäknelighet. I *Du sköna nya värld* kontrolleras denna oberäknelighet från fosterstadiet, men i Karin Boyes *Kallocain* och George Orwells *1984* är det andra metoder som används. Den teknologiska utvecklingen har inte kommit lika långt i *Kallocain*, i romanens början är kallocainet fortfarande en slags prototyp och under utveckling. Kallocainets funktion är att kontrollera människan, det är en sanningsdrog som ska kunna användas på människor som misstänks för att utgöra en fara mot det totalitära samhället. I *1984* kontrolleras invånarna med hjälp av teknologisk övervakning, Storebror är dock medveten om att människans drifter är starka och har därför infört en specifik aktivitet, ”tvåminuters hatet” som ett sätt för människan att ge utlopp för sina känslor på ett kontrollerat sätt som inte skadar Storebror.

Människans förankring med naturen blir således ännu ett hinder för teknologiseringen av samhället, det är något som måste tas hänsyn till. För att forma människan till ett redskap, något kontrollerat, måste även en del av hennes mänsklighet förintas.

The body becomes the centre of a real; a metonymic representation of a nature metaphorically constructed as located in a concrete place of natural diversity in the shape of a wood in the country, which in its turn is situated as a metaphorical margin of Oceanian expansionist civilization. This means that nature and its representations as wood and body in Nineteen Eighty-Four is realistically marginalized and suppressed inside of Oceanian order.²²

Ahlbäck menar här att den Oceaniska kulturen i Orwells *1984* varken värdesätter naturen eller den mänskliga kroppen, de är utbytbara. Det är tydligt att människan, snarare än att ses som en individ, är ett träd i skogen; en skog vars energi utnyttjas.

Människans förankring i naturen

Barbro Gustafsson Rosenqvist skriver att det ”i [Karin Boyes] sista stora prosaverk, *Kallocain*, är ett bärande tema att det finns ’ett grönt djup i människan, ett hav av oskadd växtkraft, som smälte alla döda rester i sin väldiga behållare och läkte och skapade i evighet... ‘ [...]Denna kraft har

22 Ahlbäck, s. 118.

Världsstaten inte lyckats förstöra eller underordna sina regler och sitt kontrollsystem.”²³ Även i *Kallocain* finns alltså problematiken kring natur kontra den totalitära makten samt dess strävan efter fullkomlig kontroll över det mänskliga väsendet. Trädmetaforen som Ahlbäck använder i sin analys av Orwells *1984* finner man även i Gustafsson Rosenqvists analys: ”[a]llt fler upptäcker denna hemlighetsfulla makt inom sig, finner att de ’byggs inifrån som ett träd’ [...] – däri ligger räddningen, hoppet om en ny värld, där människan kan låta detta frö inom sig växa och nå sin fulla blomning.”²⁴

Det är dels människans förankring i naturen som biologisk varelse; något som inte går att framställa med hjälp av teknik, med undantag i Huxleys *Du sköna nya värld*, och dels den mänskliga reproduktionen som Gustafsson Rosenqvist lyfter fram. Hur mycket Världsstaten än vill kontrollera människan ända från märgen, går det inte eftersom hon är ett med naturen. Det går heller inte att frånta människan hennes makt och släkte med naturen eftersom Världsstaten är beroende av hennes reproduktionsförmåga. Det är först i Huxleys *Du sköna nya värld* som avhumaniseringen av människan ser ut att lyckas, och då är det framför allt för att den mänskliga reproduktionen har kunnat ersättas med industriell reproduktion. Produktion av barn och uppfostran av dem sker genom artificiella medel och bidrar därmed till en förändring av kulturen som människorna lever i. Till skillnad från *1984* och *Kallocain* anses det inte längre naturligt för en kvinna att föda barn, det industriella och konstgjorda blir det som anses vara naturligt och normalt i *Du sköna nya värld*. Att människan skulle vara en del av naturen, en metafor för trädet, blir inte lika sannolikt när hon inte längre är en biologisk varelse. Men man ska inte ta för givet att det är uteslutet, för trots att människan är framställd med hjälp av teknologi och kemiska substanser har hon fortfarande biologiska beståndsdelar, något som framställningen av henne är beroende av. På grund av detta finns det mänskliga drifter kvar: sexualdriften som inte kan kvävas. Man skulle alltså kunna likna människan som lever i den totalitära staten i *Du sköna nya värld* vid ett besprutat träd, och invånarna vid en besprutad skog. Trots de kemiska preparaten ändras inte det faktum att hon är en människa, ett träd.

Pia Maria Ahlbäck skriver:

I would like to transform Best's idea of a conceptual unity of woman and space, where woman always calls in space and the other way round since the two constitute a shared concept, into a close imaginative inter-relation between woman and space in Western civilization. Then 'woman' can be used as a metaphor for space, but 'space' can equally well be used metaphorically to produce associations to woman. If, then, as Best claims there is a long cultural tradition in Western thought of relating space and women and, as Merchant states, nature has been imagined to be female since the Middle Ages, what would Foucault's 'other spaces' be in this perspective –

23 Gustafsson Rosenqvist, Barbro, *Att skapa en ny värld: Samhällssyn, kvinnosyn och djuppsykologi hos Karin Boye*, Stockholm: Carlsson Bokförlag 1999, s. 133.

24 Ibid.

those spaces which are 'desanctified' and contrasted to medieval spaces? After all, heterotopias are figured [...] as being 'absolutely' other even to that of which they are part. Here I want to suggest that, paradoxically enough, 'absolutely otherspace' could in Foucauldian terms represent a metaphor for a notion of pure masculinity.²⁵

Ahlbäck menar alltså att kvinnan är en metafor för naturen och vice versa samt att heterotopen, det vill säga den teknologiska och industriella platsen, är en metafor för mannen och manlighet. Jag skulle vilja påstå att kvinnans förankring med naturen har sin grund i reproduktionen, precis som en växt som knoppar av sig och ger liv till nya växter, för hon arvet vidare. Det intressanta med Ahlbäck's teori är att den kan utvecklas och anpassas till reproduktionstemat i de tre dystopierna. I Aldous Huxleys *Du sköna nya värld* där reproduktionen inte längre sker på naturlig väg, där kvinnan har blivit av med makten att reproducera, kan denna teori appliceras. Om man antar att den industriella platsen är en metafor för mannen och manlighet, samtidigt som man antar att kvinnan är en metafor för naturen och det naturliga, kan man dra slutsatsen att den industriella reproduktionen är samma sak som att det är mannen som är barnets ursprung. Mannen har tagit över rollen som biologisk mor, vilket även betyder att mannen har tagit över makten över reproduktionen. Carolyn Merchant skriver att:

Antropologer har påpekat att naturen och kvinnorna båda anses stå på en lägre nivå än kulturen, som symboliskt och historiskt har förknippats med männen. Eftersom kvinnornas fysiska funktioner att föda, amma och uppfostra barn betraktas som stående närmare naturen är deras sociala roll längre ner på den kulturella skalan än männens. Kvinnorna nedvärderas av sina uppgifter och roller, av att vara uteslutna från gemenskapsfunktioner där makt utövas, och genom symbolik.²⁶

När industrin och teknologin sedan kommer in i bilden, menar Merchant att mannen kom att förknippas med denna.²⁷ Om naturen är en metafor för kvinnan borde dess egenskaper även vara de samma, naturens oberäknelighet borde således även vara en kvinnlig egenskap. Det samma gäller för teknologin som en metafor för mannen: teknologin går att kontrollera, den är förutsägbar alltså borde mannen inneha samma egenskap.

I *Du sköna nya värld* skulle denna teori till viss mån vara aktuell. Den manliga sexualdriften ansågs länge vara överlägsen den kvinnliga, det har varit ett av mannens naturliga behov medan kvinnans begär inte alltid har varit ett faktum. Det sexuella begäret, samt den sexuella akten, har därför länge ansetts tillhöra mannens domän. Merchant ger ett tydligt exempel på detta:

25 Ahlbäck, s. 166f.

26 Merchant, Carolyn, *Naturens död: kvinnan, ekologin och den vetenskapliga revolutionen*, Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion 1994, s. 166.

27 Ibid. s. 178.

På 1500-talet slog teorin om kvinnans passiva roll i fortplantningen fast rot. Trots att vissa skribenter följde Galenos' exempel och tillskrev hanen och honan formella och materiella orsaker i lika mått ansåg till och med Galenos att honan var mindre fullkomlig än hanen därför att hennes könsdelar inte stack ut och hennes "säd" var ofullkomlig. De flesta skribenter på 1500-talet delade Aristoteles' åsikt att kvinnan endast bidrog med materia medan den aktiva principen tillskrevs den manliga säden. Skvaller och populär[a] uppfattningar menade att den manliga säden var den främsta verkande kraften vid befruktningen även om kvinnans medverkan krävdes för att embryot skulle utvecklas.²⁸

Kvinnan har tillskrivits en passiv roll inom reproduktionen, både inom det fysiska som citatet ovan redogör, men även emotionellt och driftmässigt. I Huxleys *framtida värld* har denna föreställning blivit ett minne blott.

Det sexuella begäret

I *Du sköna nya värld* finns ett starkt sexuellt begär hos båda könen, det uppmuntras av den totalitära staten som förser människan med tuggummi som innehåller sexualhormoner vilket ökar sexualdriften.

– Och när det kommer omkring, sade Fanny, och hennes röst lät inställsam, är det ju inte alls så, att det skulle vara pinsamt eller obehagligt att ha ett par män utom Henry. Och i betraktande därav *borde* du verkligen visa lite mera promiskuitet... (Huxley, s. 53)

Av detta citat framgår att det tillhör normen att både män och kvinnor ska ha ett starkt sexuellt begär. Det anses vara hälsosamt och normalt att ha många olika sexuella partners, de som inte har det faller utanför normen.

Man skulle kunna föreställa sig att bilden av kvinnan inte är den samma som innan teknologiseringen av reproduktionen. Innan denna skulle hon fortfarande varit en tillgång genom sin reproduktionsförmåga. Om man antar att så var fallet, skulle det även vara möjligt att den gamla föreställningen om kvinnan som en varelse utan sexuellt begär var aktuell i samhället innan teknologiseringen. I detta fall skulle det betyda att teknologiseringen av reproduktionen medför en slags förnyelse av kvinnan. Om man ser den artificiella barnproduktionen som en metafor för mannen som föder barnet, en teknik som har tagit barnafödandet ifrån kvinnan, betyder det att mannen har tagit bort det sexuella syftet för kvinnan. Detta betyder även att kvinnan saknar kön, men den totalitära staten ersätter kvinnans förlust av reproduktion genom att ge henne ett starkt sexuellt begär.

²⁸ Merchant, s. 179.

Kvinnan har, i gammal normativ mening, blivit mer lik mannen. När det inte längre finns något biologiskt reproduktionssyfte för kvinnan, när den sexuella akten endast blir ett njutningsmedel utan efterföljd, blir den kvinnliga och manliga sexualiteten likställd. Detta skulle även betyda att moderskapet är det som gör kvinnan till kvinna, det som utgör en stor del av den normativa bilden av kvinnan som passiv och underlägsen, och att hon utan moderskapet skulle bli mer aktiv, lik mannen och benägen till uppror. Den sexuella jämställdheten i *Du sköna nya värld* är endast möjlig när människorna drivs av sexuella drifter som saknar emotionell anknytning, när ens gärningar inte har någon verklig substans som grund. Judith Butler skriver att:

Genus kan beteckna en *enhet* av erfarenheter, av kön, genus och begär, endast när kön i någon bemärkelse kan sägas med nödvändighet ge upphov till genus (där genus är jagets mentala och/eller kulturella benämning) och begär (där begäret är heterosexuellt och därför särskiljer sig genom en motsatsrelation till det andra genus som det begär). Den inre koherensen eller enheten hos vart och ett av dessa två genus, man och kvinna, kräver alltså en både stabil och motsatsbaserad heterosexualitet. Denna etablerade heterosexualitet både förutsätter och skapar entydighet hos var och en av de genuspräglade termer som begränsar genusmöjligheterna till ett binärt motsatssystem.²⁹

När reproduktionen inte längre är beroende av kvinnan, när det inte längre är nödvändigt att ”ge upphov till genus [...] och begär” behöver det inte finnas två motsatta genus, då kan gränsöverskridningar ske. När kvinnan och mannen inte längre betraktas som varandras motsatser, när genus inte är beroende av kön kan de anses vara varandras likar. Det är först då som man kan betrakta dem som jämställda.

Det biologiska moderskapet förkastas i den nya kulturen, när Vildens mor Linda återvänder till Den nya världen blir hon utfrysad av resten av befolkningen på grund av sitt slitna utseende samt på grund av att hon genom biologisk födsel har givit liv åt Vilden. I citatet nedan får man reda på varför Linda inte har återvänt tidigare.

– Att bli vilde, skrek hon. – Få barn som ett djur ... Om inte du hade funnits, kunde jag ha gått till inspektören, jag kunde ha kommit härifrån. Men inte med ett barn. Det skulle ha varit alltför skamligt. (Huxley, s. 122)

Det är alltså kulturen, den manliga samt industriella kulturen, som bestämmer att biologisk reproduktion inte hör hemma i Den nya världen och som även tar över rollen som moder. Att frigöra kvinnan från reproduktionen samt uppfostran av barn gör henne lättare att kontrollera, och det faktum att den sexuella akten fortfarande är en viktig del i den nya kulturen kanske inte är lika

²⁹ Butler, Judith, *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*, Övers. Suzanne Almqvist, Göteborg: Daidalos 2007, s. 74f.

tillfredsställande för människan som det är för Staten. Cass R. Sunstein menar nämligen att den utagerande sexualiteten, snarare än att vara till gagn för den individuella människan, är ett medel som används av Staten för att kunna kontrollera invånarna.

Sexual repression is, in *Nineteen Eighty-Four*, a necessary way of 'bottling down some powerful instinct and using it as a driving force' [...]; in *Brave New World*, the society is infantilized and pacified through catering to that same instinct. Thus it is that in Orwell's world, a form of sex that is not a 'frigid little ceremony' [...] is a threat to the political order, whereas in Huxley's, the threat comes from a refusal of sex, or of soma, which will be and will produce rebellion.³⁰

I *Du sköna nya värld* finns det en idé med att den sexuella akten ska vara kravlös i den bemärkelsen att invånarna inte tvingas till biologisk reproduktion. Det är just det kravlösa och det faktum att, det utåt sett ser ut som att, den aktiva sexuella livsstilen saknar konsekvenser som gör att Staten kan skapa dessa lugna och fredliga invånare. Det passionslösa och mekaniska beteendet ligger alltså till grund för ett fredligt samhälle, men detta sker på bekostnad av det naturliga samt på den mänskliga individualiteten. Så trots att Staten i *Du sköna nya värld* har gjort kvinnan och mannen sexuellt jämställda, kan man inte påstå att det har skett på goda grunder, det har inte heller skett utan konsekvenser.

1984, *Du sköna nya värld* och *Kallocain* behandlar temat teknologi. Pia Maria Ahlbäck tar fasta på detta ämne i *Energy, Heterotopia, Dystopia: George Orwell, Michel Foucault and Twentieth Century Environmental Imagination*, där hon genom Orwells författarskap visar på hur teknologin tar över naturen och det naturliga. Teknologi används som människans hjälpredskap, för att underlätta människans arbete, men i den litterära dystopin har teknologin utvecklats till ett redskap som håller människor på plats. Människan har blivit teknologins fånge, en naturlig varelse fångad i en mekaniserad värld. Det nya teknologiska samhället verkar ha inspirerat de totalitära staternas ledare till att ta total kontroll över människor, precis som den kontroll man har över maskiner. Genom att utnyttja människans naturliga resurser på rätt sätt, till exempel människans sexualdrift, kan den totalitära makten forma människor efter sitt eget behag.

I den litterära dystopin är teknologin ett ständigt hot mot naturen, den totalitära makten försöker, med teknologin som medel, att utrota all natur och allt naturligt. Konsekvensen blir att människan blir mer och mer avskärmd från sin mänsklighet och mer lik en automatiserad maskin med mänskligt skal.

30 Sunstein, Cass R., "Sexual Freedom and Political Freedom", I: Nussbaum, Martha Craven, Gleason, Abbott & Goldsmith, Jack (red.), *On Nineteen eighty-four: Orwell and our future*, Princeton Univ. 2005, s. 239.

5.2 Tjäna makten genom reproduktion

I dystopiens totalitära samhälle finns det ingen religion, det invånarna tror på är istället den styrande makten. Man ska vara partiet eller ledaren hängiven och utnyttja sina personliga resurser till fördel för makten och samhället. För att ett samhälle ska fungera behövs det invånare och för att framställa dessa är reproduktion ett måste. Kvinnans reproduktionsförmåga är därför en viktig resurs som den totalitära makten värdesätter, att reproducera blir därför kvinnans främsta uppgift, det blir hennes sätt att tjäna makten.

Kvinnor är inte lika bra som män, sade jag till mig själv, de har inte lika stora kroppskrafter, kan inte lyfta så tungt, hårdar inte ut lika bra i bombregnet, deras nerver är inte lika dugliga i ett fältslag, de är överhuvudtaget sämre krigare, sämre medsoldater än männen. De är bara ett medel att framställa krigare med.[...] Det kanske kommer en tid, tänkte jag, då det visar sig att kvinnor är överflödiga, då man kan tillvarata deras äggstockar och kasta resten i kloaken. (Boye, s. 134)

Linda förklarar för Leo sina känslor och tankar i en lång monolog. Till skillnad från Huxleys *Du sköna nya värld* är det fortfarande den biologiska reproduktionen som förser den totalitära staten med arbetskraft i Karin Boyes *Kallocain*. Trots att Linda inte är verkets protagonist och att hon endast förekommer i förhållande till Leo Kall, ger hennes medverkande en inblick i problematiken kring att vara kvinna i Världsstaten. I både *Kallocain* och Orwells *1984* är människans syfte att tjäna makten, man ska leva och arbeta för den stora Staten. Människornas mänsklighet och oberäknelighet är inte till gagn för den styrande makten, människan är en varelse som måste kontrolleras och Staten tar till olika medel för att lyckas med detta. Reproduktionen är en viktig tillgång, utan den skapas ingen arbetskraft och inga nya soldater. I *1984* förklarar Winston:

Alla giftermål mellan partimedlemmar måste godkännas av en därtill utsedd kommitté, och – trots att principen aldrig deklarerades – inget par fick någonsin tillstånd om de såg ut att känna någon fysisk dragning till varandra. Äktenskapets enda erkända syfte var att avla barn till partiets tjänst. Könsumgänge skulle man betrakta som ett slags lätt äcklig vårdåtgärd, ett lavemang eller så. [...] Partiet försökte utrota könsdriften, eller om den inte gick att utrota, åtminstone förvränga och smutsa ner den. (Orwell, s. 64)

Ömhet och kärlek mellan människor är strikt förbjuden för partimedlemmar, det är endast Storebror som ska älskas och därför avlar människor barn: för att tjäna partiet. Det är alltså kvinnornas uppgift att förse Staten med nya resurser och som man kan se i *Kallocain*, är detta inte oproblemiskt för kvinnorna. Man skulle kunna likna det biologiska moderskapet vid surrogatmoderskap i

Kallocain och *1984*, barnen tillhör inte modern, de tillhör Staten. Barbro Gustafsson Rosenqvist skriver:

I hög grad är Världsstaten militärt uppbyggd – dess invånare kallas ”medsoldater”, och barnen får från tidig ålder lära sig krigföring som främsta disciplin. Inför hotet från Universalstaten trappas beredskapen upp. Så länge krig är en realitet, måste de fysiska förutsättningarna oundvikligen tillmätas betydelse, och då blir kvinnorna automatiskt underlägsna, hävdar Karin Boye. Oavsett hur avancerat samhället är i övrigt, kan inte sann jämställdhet råda i krigstid, eller så länge som krig förbereds. Nya soldater, i första hand manliga soldater, kommer hela tiden att behövas, och kvinnans mest väsentliga uppgift blir att producera dem[.]³¹

Gustafsson Rosenqvist visar här på den problematik som uppstår för kvinnorna i *Kallocains* Världsstat. Men jämställdhetsfrågan är inget som utmärker den litterära dystopin, inte ens i Aldous Huxleys *Du sköna nya värld* skulle jag påstå att det förekommer jämställdhet; människorna behandlas som djur, de formas efter partiets tycke, det handlar snarare om kvotering än om jämställdhet.

Idealiseringen av kvinnan

I ”Gender and Genre in Feminist Critical Dystopias” skriver Raffaella Baccolini: ”[f]or Orwell, who shows no awareness of his androcentric vision, women are naturally passive and inferior, or idealized for their reproductive and sexual force”.³² Kritikerna är eniga om att Orwells framställning av kvinnan bär spår av en stark patriarkal kvinnosyn. Medan föreställningen att kvinnan är förankrad med naturen blir till nackdel för framställningen av henne i Orwells *1984*, ger den kvinnliga förankringen med naturen ett visst hopp i Karin Boyes *Kallocain*.

När Winston i *1984* beskriver sin föreställning om samt sina känslor för Julia, i inledningen av deras relation, får läsaren känslan av att hon är något förbjudet, en person som utmanar Statens makt.

Den mörkhåriga flickan kom gående mot honom över ängen. Liksom i en enda åtbörd ryckte hon av sig kläderna och slängde dem föraktfullt åt sidan. Hennes kropp var vit och slät, men den väckte inget begär hos honom, han faktiskt knappt såg på den. Vad som just då betog honom var beundran för den gest varmed hon kastade av sig kläderna. Hela dess graciösa likgiltighet tycktes utplåna en hel kultur, ett helt tankesystem, som om Storebror och partiet och tankepolisen kunde sopas bort och försvinna med en enda strålande armrörelse.” (Orwell, s.33)

31 Gustafsson Rosenqvist, s. 170.

32 Baccolini, Raffaella, “Gender and Genre in the Feminist Critical Dystopias of Katharine Burdekin, Margaret Atwood, and Octavia Butler”, I: Barr Marleen S (red.) *Future Females, the next generation: new voices and velocities in science fiction criticism*, Lanham, Md. 2000, s. 19.

Dessa kläder som hon ”slängde [...] föraktfullt” är den uniform som de under Storebrors styre ikläder sig, det är en gest som visar på att Julia inte finner sig i Oceaniens lagar och regler (Ibid.). Det är detta uppror som trollbinder Winston. Att Julia går på en äng och att hon klär av sig den industriella förklädnaden visar på hennes förankring i naturen, det hade inte haft samma betydelse om hon och Winston hade befunnit sig i en byggnad av något slag. Att Winston inte väcks av något begär beror just på att det är upproret som är hans prioritet, vilket senare förklaras då den sexuella förbindelsen dem emellan visar sig ha ett upproriskt syfte snarare än att vara en akt för sexuell njutning. I Oceanien ska den sexuella akten vara till syfte för reproduktion, men att inte ha det syftet och ändå genomföra akten blir ett uppror mot Staten.

I den Oceaniska staten finns det undantag, de som inte är partianhängare, de så kallade ”prolerna” som inte behöver följa de lagar som partianhängarna Winston och Julia måste följa. Prolerorna tillhör dock samhällets bottenskikt, de anses vara ”mindervärdiga av naturen” och likställs med djur (Orwell, s. 68). De kvinnliga partianhängarna befinner sig egentligen i något slags gränsland. Prolerorna och djuren får bejaka sina naturliga instinkter och begär, de kontrolleras inte av Storebror, men de kvinnliga partimedlemmarna tvingas att leva förankrade med naturen eftersom den biologiska reproduktionen är en tillgång för den styrande makten. På grund av kvinnans reproduktionsförmåga är hon alltså fortfarande förankrad i naturen, detta trots att den Oceaniska staten strävar efter att avhumanisera partiets anhängare. Kvinnan tvingas att gå igenom en naturlig och biologisk process, som i den Oceaniska kulturen inte ses som något vackert, det verkar snarare som om den upplevs som grotesk, ändå tvingas kvinnan genomgå den för att tjäna partiet.

Synen på sexualitet skiljer sig beroende på kön, vilket är ytterligare ett bevis på idealiseringen av kvinnan. ”Pornosek” är en avdelning som distribuerar pornografiskt material, en egentligen olaglig verksamhet. ”Han erför med förvåning att alla som arbetade på Pornosek, utom cheferna, var flickor. Teorin var den, att män, vilkas sexinstinkter var mera svårbemästrade än kvinnornas, löpte större fara att fördärvas av den smuts de handskades med.” (Orwell, s.124). I detta citat ser vi dels hur den patriarkala maktstrukturen är synlig genom att chefspositionerna innehas av män, och dels att kvinnans sexualitet är sekundär i förhållande till mannens sexualitet. Winston och Julia ingår dock inte i de, för Oceanien, normativa könsrollerna. Winston gör uppror genom att överträda de gränser och regler som partiet har skapat, medan Julia lever ut sitt sexuella begär.

Julia satte allting i relation till sin egen sexualitet. Så snart den berördes på något vis var hon förmögen till stort skarpsinne. Till skillnad från Winston hade hon fattat den innersta betydelsen av partiets sexualpuritanism. Det var inte bara det att könsdriften skapade en privatvärld som stod utanför partiets kontroll och som därför måste förintas om möjligt. Viktigare var att sexuell försakelse var en grogrund för hysteri, vilket var önskvärt därför att den kunde omformas till krigsfeber och ledardyrkan. (Orwell, s.126)

Den sexuella driften verkar vara en fokuseringspunkt i både *1984* och *Du sköna nya värld*. Man skulle kunna tolka det som att den mänskliga sexuella akten, som är starkt förankrad med den mänskliga driften, är det som utmärker människan som en del av naturen. Det är ju faktiskt så, och detta gäller även för *Kallocain*, att sexualiteten och de känslor som förknippas med den är det största hotet för de totalitära staterna i de tre litterära dystopierna. Att de totalitära staterna vill teknologisera, avhumanisera och kontrollera sin omgivning samt sin population betyder att naturen och det naturliga måste avskaffas. Men just sexualiteten är svår att avskaffa; det är dels en stark mänsklig drift och dels det enda sättet, med undantag för *Du sköna nya värld*, att reproducera människan på. I *Du sköna nya värld* avskaffas inte människans sexualitet eftersom den är användbar för den totalitära staten, vilket framgår i förgående avsnitt. Det går varken att förtränga eller eliminera sexualiteten och därför utsätts den sexuella driften för modifiering. Staten tar till olika medel för att kontrollera samt använda sig av den mänskliga sexualiteten till sin egen fördel.

Kvinnan som reproduktionsmaskin

De flesta av de naturligt mänskliga egenskaperna är inte användbara för den totalitära makten, man skulle kunna påstå att de flesta egenskaperna är det precis motsatta som Staten är i behov av. Med makten att utnyttja kulturen till sin fördel, formas människor efter Statens tycke till den mån att så gott som all mänsklighet avlägsnas. Det är arbetskraft samt soldater som Staten vill ha och därför ser de till att människorna förser dem med detta.

Just på grund av att moderskapet är ett påtvingat sådant i både *1984* och *Kallocain*, att barnen redan i fosterstadiet anses vara Statens ägodel, visar på att kvinnan är kuvad, att hon likställs med sin biologi. Kvinnan blir en reproduktionsmaskin som tvingas till att avla barn för Staten. Medan det är mannens fysiska styrka som är en tillgång för Staten, en styrka som de kan kontrollera, återfinns kvinnan i en relativt passiv roll där det är hennes inre organ som är en tillgång för Staten. Sarah Ljungquist menar att det totalitära samhället i *Kallocain* har en fasad som visar på jämlikhet mellan könen, men att det under ytan är en total motsats till detta.

När det gäller skildringen av livet i den extremtotalitära Världsstaten är den polära könsmaktstruktur som denna värld i grunden vilar på dold i en skenbar jämställdhet mellan könen. I Världsstaten återfinns såväl kvinnor som män på alla positioner i samhället, och alla oavsett kön är klädda på samma sätt – i uniformer – samt är ålagda militär- och polistjänstgöring om kvällarna. Att detta trots den formella jämställdhet som utåt sett råder är en patriarkal värld, där kvinnors värde endast är av sekundär art, är dock djupt rotat i medsoldaternas inre.³³

33 Ljungquist, s. 276.

Att kvinnan måste göra sin plikt gentemot partiet genom att föda fram barn är antagligen det Ljungquist syftar på. Ingen ifrågasätter den rådande könsnormen, det hör till kvinnans uppgift att förse Staten med barn eftersom varken någon eller något annat kan göra det. Att kvinnan ”är av sekundär art” beror dels på att hon är fysiskt underlägsen mannen och därför sämre soldat än honom, och dels på att hennes avkomma av manligt kön har större värde än hon själv.³⁴ I *Kallocain* blir denna skillnad mellan könen påtaglig när Linda känner att det endast är hennes reproduktionsförmåga som har ett värde i den totalitära staten. Svanberg skriver att ”Linda vill vara mannens tappra medsoldat [...]. Hennes identifikationslängtan går så långt att hon ’för första gången känner sig få ett litet värde’, då hennes första barn blir en son”.³⁵ Reproduktionstvånget har fått Linda att tycka illa om det faktum att hon är kvinna, hennes kön står i vägen för hennes framgång som medsoldat i den totalitära staten.

Trots att reproduktionsfrågan inte får särskilt stort utrymme i Orwells *1984*, ser situationen ut på ett liknande sätt som i Boyes *Kallocain*. Kvinnan är slav under sin reproduktionsförmåga på grund av Statens krav på henne. Daphne Patai kritiserar frånvaron av problematiseringen kring de ojämsställda villkor kvinnorna i *1984* lever under.

In *1984*, as in his other writing, Orwell talks about political power in a social vacuum, without reference to the fact that such power is exercised by males to the exclusion of females, and that it is also exercised in the home. But to refuse to address the issue of gender roles is to circle fruitlessly around the problem, viewing it as an 'essence' rather than as a particular social configuration. Although Orwell seems to believe he is attacking power itself, he never focuses on male power over females. Thus he limits himself to traditional nightmarish visions of abuses of power, without ever noting that these abuses are simply a further point along the male continuum of a sexually polarized society.³⁶

Citatet visar på en omedvetenhet hos Orwell, att han inte problematiserar könskonstruktionerna tyder på att han inte ansåg att jämställdhet var en viktig del i samhället.

De tre dystopierna följer samma mönster när det kommer till kvinnan och reproduktion, detta anses vara ett hot mot den styrande makten, till så stor del som möjligt försöker Staten att ta ifrån kvinnans inblandning i reproduktionen, om det nu må vara genom teknologi, kultur eller lagar. Naturen och kvinnan anses vara sammanlänkade och med olika medel försöker Staten, i respektive

34 Ljungquist, s. 276.

35 Svanberg, Birgitta, ”Längtan efter moderliga män: Könsroller i litteraturen från antiken till 1960-talet”, I: Westman Berg, Karin (red.), *Könsroller i litteraturen från antiken till 1960-talet*, Stockholm: Prisma 1968, s. 184.

36 Patai, Daphne, “Orwell's despair, Burdekin's hope: gender and power in dystopia”, I: *Women's studies international forum*. 7(1984):2, s. 93.

dystopi, att distansera dem från varandra, klippa deras band. Kvinnan behöver bli mer lik mannen för att platsa i den totalitära statens norm, hon ska kunna kontrolleras.

Att kvinnans arbetsuppgift är att reproducera i både *Kallocain* och *1984* är inte oproblematiskt, det leder både till ojämställda villkor mellan könen samt till att kvinnans roll i samhället marginaliseras. Människans sexualitet används på olika sätt för att kontrollera henne i de tre dystopierna, i mannens fall kontrolleras hans privatliv, men kvinnan kontrolleras både i privat- och arbetslivet.

5.3 Naturen och kvinnan

Naturen är ett återkommande tema i de tre dystopierna, den är något som står i motsats till det teknologiska och mekaniska samhället som dystopin utspelar sig i. Kvinnan och naturen kan sägas vara sammanlänkade på grund av kvinnans reproduktionsförmåga, om detta är positivt eller negativt för framställningen av kvinnan beror på verket i fråga. Föreställningen att kvinnan är förankrad i naturen kan antingen marginalisera henne, som i Orwells *1984*, eller ge henne styrka som i Boyes *Kallocain*.

Att kvinnan förknippas med naturen är ett återkommande tema för genuskritiska analyser av olika litterära dystopier, det finns dock oenigheter om hur denna metaforiska bild påverkar kvinnobilden. I "Gender and Genre in Feminist Critical Dystopias" skriver Raffaella Baccolini:

Atwood's *The Handmaid's Tale*, in which women are [...] silenced and reduced to their biological function, communicates the same kind of feminist critique of patriarchal ideology. As in Burdekin's novel, it is clear that biology alone should not constitute women's *natural* state. [...] The main task of women in the new society is to 'fulfill their biological destinies'. [...] As in Burdekin's novel, women are dehumanized.³⁷

Baccolini menar här att kvinnorna i Atwoods *The Handmaid's Tale* reduceras till en biologisk funktion, närmare bestämt reproduktionen. Kvinnans förhållande med naturen blir till en fångenskap, det blir som om kvinnans förankring med naturen är viktigare och mer värdefull än kvinnan som individ och människa. Den biologiska reproduktionsförmågan är en tillgång i en dystopisk värld med totalitært styre där tekniken inte har förmåga att reproducera. Därför blir det kvinnans huvuduppgift att reproducera för Staten, då det endast är kvinnan som har förmågan att göra det. Orwells *1984* och Boyes *Kallocain* skulle även kunna passa in i Baccolinis analys av Atwoods *The Handmaid's Tale*, de har problematiken kring biologisk reproduktion som gemensam nämnare. Men, som tidigare nämnts, det finns andra analyser som påstår motsatsen: att kvinnans förankring med naturen är hennes största tillgång. I "Längtan efter moderliga män: Könssrollsattityder hos Karin Boye" skriver Birgitta Svanberg: "[m]änniskans förträngda biologiska urgrund – i *Kallocain* kallad 'det gröna djupet' – är för Karin Boye frälsningen undan den sterila och livsfientliga kallocainvärlden. Kvinnan står genom sin biologiska funktion närmare dess livskällor."³⁸ Detta visar på att det finns två sidor av samma mynt, den "biologiska funktion[en]" som Svanberg uttrycker det skulle kunna vara en tillgång, men samtidigt är det definitivt en börda och ett arbete som Staten kräver att kvinnan genomför. Tillgången finns, men kan vara svåråtkomlig, den görs

37 Baccolini, s. 21.

38 Svanberg, s. 185.

svåråtkomlig av Staten eftersom teknologiseringen och mekaniseringen är på väg att ta över allt som anses vara naturligt. Det är därför nödvändigt att försöka avskärma sexualiteten och reproduktionen från människornas vardag, den sexuella akten skulle här kunna jämföras med ett tandläkarbesök. Man går till tandläkaren kanske en gång per år eller vartannat år, det är inget man tycker är särskilt roligt eller spännande, men man gör det för att ta hand om sig själv och sin hälsa. Skillnaden med den sexuella akten som är avsedd för reproduktion är att denna inte är till för ens eget välmående, det är för Staten man utför akten. Invånarna i de totalitära staterna lever i en kultur där Staten ska vara ens allt; Staten är ens religion, jobb och beskyddare, då är det ju inte konstigt att man vill göra allt för Statens välbefinnande.

Kvinnans koppling till naturen är nödvändig, på grund av hennes reproduktionsförmåga, i både Orwells *1984* och Boyes *Kallocain*. Men Aldous Huxley visar oss en värld där naturen är något smutsigt och äckligt, där biologisk reproduktion och åldrande tillhör en primitiv värld som inte är eftersträvansvärd. Det är en mardrömsvärld där teknologin har tagit över naturens roll, det som inte är kliniskt hör inte hemma där. Det ger en inblick i vilken stor betydelse naturen har för människan, att hon utan naturen samt sin mänsklighet, blir en maskin som följer order.

Föreställningen om kvinnans passivitet

Det problematiska när det kommer till människan och kopplingen till naturen, är när man reducerar detta perspektiv så det bara innefattar kvinnan och hennes reproduktionsförmåga. Det är en gammal uppfattning som bygger på att undervärdera kvinnan, göra henne passiv och ta makten över henne. Carolyn Merchant skriver om en skotsk reformator, John Knox, som under 1500-talet var en stark motståndare till katolicismen. För att försöka förhindra katolicismens frammarsch i Storbritannien och dess förespråkare, den kungliga regenten Maria Tudor, tog Knox till könsseparatistiska medel. Det var inte bara Tudors religiösa tro det var fel på, det var även hennes kön, kvinnan började bli ett hot för mannen.

När Knox förordade att kvinnor skulle hållas på sin rätta plats i den naturliga ordningen byggde han på teorin om mikrokosmos och makrokosmos som sade att det fanns en överensstämmelse mellan naturens hierarkiskt skiktade värld och människornas lilla värld. Enligt makrokosmosteorin växte anden och den rena verksamheten (som förknippades med mannen) uppåt mot de högre regionerna av den slutna sfäriska världen, medan den kvinnliga jorden låg i dess mitt. Kvinnans rätta plats symboliserades av den passiva, simpla materian, som livnärde den aktiva andliga principen men alltid stod lägre än den och var av mindre värde. Knox ansåg att eftersom köttet var underordnat anden var en kvinnas rätta plats under mannen.³⁹

39 Merchant, s. 166f.

Merchants exempel kanske inte är så pass föråldrat som man kan tro, i *1984* och *Kallocain* kan vi se hur kvinnorna reduceras till deras naturliga och köttsliga reproduktionsförmåga. Det naturliga hämmar kvinnan genom att hon exkluderas från kulturen. Istället för att ha en chefspost inom ett yrke, istället för att bli soldat och kriga för sitt land, förväntas kvinnan föda fram barn och då helst av manligt kön som sedan kan bli soldater. Kvinnan har återfått sin passiva roll, en roll som knappt ifrågasätts i det dystopiska samhället.

Birgitta Svanberg belyser Alfred Adlers könspsykologi och Karin Boyes relation till denna, samt betydelsen av den i Boyes *Kallocain*.

Kvinnan upplever fördomen om sitt mindervärde så, att hon blir otillfredsställd med sin roll som kvinna. Hon kan utvecklas efter två olika linjer. Antingen accepterar hon det kvinnoideal som skapats av männen och underordnar sig, ser upp till och tjänar mänsklighetens herrar. Eller också strävar hon efter maskulina målsättningar och försöker ta upp tävlan med mannen på hans egna områden. Men detta ligger inte i hennes sanna natur utan snedvrider henne och skapar det neurostillstånd som kallas ”flykten från kvinnorollen”.⁴⁰

I det dystopiska samhället kan kvinnan antingen bejaka sin ”sanna natur” genom att anse sig undergiven och besegrad av mannen, eller så går hon emot sin sanna natur genom att blir mer lik mannen. Vad än kvinnan bestämmer sig för att göra, är det ämnat att sluta illa vilket som. Hon kan *leva i* ett patriarkalt samhälle eller *vara en del av* det patriarkala samhället. Oavsett val gäller samma utgång; kvinnan kan inte vara förankrad med naturen, hon kan inte vara kvinna, och förvänta sig att leva i jämställdhet med mannen. Pia Maria Ahlbäck uttrycker samma åsikt:

Once feminine nature could thus be overcome, the result would be the absolutely same space of the masculine only. This equals the absolute otherness of the Foucauldian heterotopia. And with Carolyn Merchant one could say that this is the discourse of the death of nature.⁴¹

I Huxleys *Du sköna nya värld* blir detta perspektiv uppenbart, där har kvinnorna blivit mer lika männen då den biologiska reproduktionen har avskaffats. Naturen är inte längre en del av människan, och när Vilden och Linda kommer till Den nya världen avlider de som påföljd av att de fortfarande är sammanlänkade med naturen. Den nya världen, den teknologiska och mekaniska världen, stöter ifrån sig naturen och människorna som är sammanlänkade med den.

40 Svanberg, s. 182f.

41 Ahlbäck, s. 128.

Naturen och hoppet om en annan värld

Det dystopiska samhället förintar naturen och således kvinnan när Staten strävar efter en mekaniserad och teknologisk värld. Processen har inte nått sitt ändamål i *1984* och *Kallocain*, men den är igång, sakta men säkert erövrar det teknologiska och mekaniska naturen. Ahlbäck menar att övervakningen i Orwells *Oceanien* är ett exempel på denna erövring.

Nature in Oceania is so part of an order; it is nature as environment. And as such, it is metaphorically marked by the electronic surveillance which is Orwell's Foucauldian construction of nature as an object of discourse, categori[z]ed under the signifier of environment, and thereby culturally conquered.⁴²

När *Oceanien* har övervakningssystem och vidtar åtgärder när de upptäcker invånare som inte finner sig i den teknologiska ordningen, är det inte lätt för de Oceaniska invånarna att fortsätta vara sammanbundna med naturen samt sin egen natur. Systemet ser till att alla överträdelser åtgärdas, att människans natur förintas för gott genom att hjärntvätta henne så att slutprodukten blir en robot i mänsklig skepnad. Det finns en distinkt skillnad mellan *1984* och *Kallocain*, för i *Kallocain* finns det fortfarande hopp. Detta hopp utgörs just av människans koppling till naturen.

Män hyser i lika hög grad som kvinnor 'längtan till det ursprungliga och vegetativa', vilket avslöjas under experimenten med sanningsserum. Och när Rissen ställs inför rätta, uppdagas det att varje människa innerst inne längtar, innerst inne bär embryot till en ny och annorlunda värld. Till slut strävar män och kvinnor, utan tanke på egen eller andras könstillhörighet, gemensamt att rädda mänskligheten.⁴³

Gustafsson Rosenqvist får nästan *Kallocain* att låta som en utopi. Jag kan inte riktigt följa med i hennes resonemang när det kommer till detta. Det finns nämligen inga belägg för att det är just detta som sker, visserligen kan man skönja hoppet inom människan, men att människorna skulle "rädda mänskligheten" genom att bejaka naturen är en tanke som Gustafsson Rosenqvist får stå för medan det inte framkommer i Karin Boyes *Kallocain*. Något som *Kallocain* faktiskt innehåller är det faktum att det både är mannen och kvinnan som har en stark koppling till naturen, det är något som är starkare än kulturen. Det intressanta är dock att Leo och Linda väljer att agera utifrån vetenskapen om den "vegetativa" kärnan på olika sätt. Precis som Sarah Ljungquist påpekar, är de normativa könsrollerna ombytta: "Då Boye framställer många av kvinnogestalterna som djupt förnuftsstyrda och hårda och låter många av mansgestalterna uppvisa veka, moderliga och emotionella drag upphäver hon på ett symboliskt plan det vår kulturnorm tolkar som typiskt manliga respektive typiskt

42 Ahlbäck, s. 125f.

43 Gustafsson Rosenqvist, s. 175.

kvinnliga egenskaper”⁴⁴ Detta kan man se ett exempel på när det är Linda som är handlingskraftig och väljer att följa sitt hjärta samt bejaka sin naturliga mänsklighet då hon lämnar Leo för att hitta likasinnade. Leo i sin tur, är den passiva, som stannar kvar och utför sina vardagliga rutiner, han är även den som följer den totalitära statens riktlinjer.

På mitt regemente firades en fest den kvällen, och jag kunde inte utebli utan tvingande skäl. Mitt arbete hade jag inte kunnat sköta, men sitta och låta tal och föredrag och trumvirvlar gå tvärsigenom öronen, det skulle jag väl ändå orka. Bara jag hade vetat var Linda var. Hon hade talat om att söka upp människor. Hon ville finna andra som också hade nått in till den där självklara samhörigheten. Men visste hon var de fanns? Var hade hon börjat sitt sökande? Då det blev tid, gick jag – rent mekaniskt, utan att det fallit mig in att jag kunde skolka. (Boye, s. 148)

I detta fall är det naturen som får människan att ifrågasätta det mekaniska samhället, det är naturen som ger människan styrka att ifrågasätta normerna. Detta kan förklaras genom att lyfta fram Boyes inspirationskälla Carl Gustav Jung, någon som till skillnad från Knox ansåg att naturen var en positiv livskälla. Birgitta Svanberg understryker Jungs betydelse för Boyes naturmotiv i bland annat *Kallocain*. Svanberg skriver att ”[d]et vegetativa bildspråket associerar till [Carl Gustav] Jungs moderssymbol. Den innefattar ju hela släktets samlade erfarenhet av skydd, värme och vila och uttrycks i allt som har förbund med jorden och det organiskt växande.”⁴⁵ Anledningen till att det är kvinnan som sliter sig fri från det mekaniska beteendet, skulle dock kunna bero på den normativa bilden om kvinnan som närmre det naturliga, som på grund av sin reproduktionsförmåga har ett starkare band till naturen.

Att endast se kvinnans koppling till naturen genom hennes reproduktionsförmåga är en förenkling som har använts för att göra kvinnan underlägsen mannen. När den biologiska reproduktionen inte är nödvändig i ett samhälle, som i Huxleys *Du sköna nya värld*, förintas kvinnans mänsklighet. Kvinnans koppling till naturen kan dock vara hennes räddning från det dystopiska samhället, som är fallet i Boyes *Kallocain*, där människans natur och naturliga känslor får henne att ifrågasätta den rådande samhällsordningen.

44 Ljungquist, s. 279.

45 Svanberg, s. 184.

5.4 Det kärlekslösa förhållandet och dess konsekvenser

Kärlek och känslor tillhör det förgångna och oförutsägbara, i det dystopiska samhället ska invånarna vara förutsägbara samt kontrollerbara. Trots att äktenskap fortfarande förekommer i *1984* och *Kallocain*, samt att den sexuella akten är utav stor vikt i *Du sköna nya värld*, håller människorna känslomässig distans till varandra, det är akter som saknar emotionell anknytning.

Förhållanden och äktenskap som endast fungerar som reproduktionsöverenskommelser, vars huvudsakliga mål är att förse Staten med invånare och soldater, förekommer både i Orwells *1984* och Boyes *Kallocain*. Orwell går dock inte in i detalj på hur detta förhållande med endast ett syfte fungerar, om det leder till några konsekvenser eller inte. Karin Boye problematiserar detta, hon får läsaren att förstå att när den totalitära makten gör anspråk på den privata sfären, när den tar sig in hos familjen, påverkas människan starkt av detta intrång. Leo skriver:

Man kan tala om ”kärlek” som ett föråldrat romantiskt begrepp, men jag är rädd att den finns likafullt, och ändå från början rymmer den ett obeskrivligt kvalfullt element. En man dras till en kvinna, en kvinna till en man, och för vart steg man närmar sig varandra, har man givit till spillo något av sig själv; en serie nederlag, där man hopades på segrar. Redan i mitt första äktenskap – barnlöst och därför ingenting att fortsätta – hade jag känt en försmak. (Boye, s.10)

Förhållandet beskrivs nästan som i krigstermer, den totalitära statens kultur har slagit rot i människans tankar. Man skulle kunna säga att den som representerar den totalitära statens intrång i familjen är hembiträdet, som har anknytning till den totalitära makten då hon är anställd hos dem. Hon ser till att familjen följer den struktur som är utstakad av Staten, om det skulle förekomma några avvikelser är det hennes plikt att rapportera till polischefen. Denna övervakning tvingar familjens medlemmar till att lägga band på sig själva, den tvingar till självzensur, den tvingar människan till att följa ett av Staten utlagt normativt mönster.

Rädslan för nederlaget som Leo Kall skriver om, skulle kunna ha två olika ursprung. För det första kan denna rädsla tolkas som en kulturellt präglad instinkt som har sina rötter i det ständigt pågående kriget mellan Världsstaten och Universalstaten. Nederlaget skulle kunna liknas vid ett militärt nederlag, och då har det alltså gått så pass långt att även äktenskapet är en krigszon. Den andra teorin skulle vara den att människans individualitet och frihet har tagits ifrån dem av Staten, detta skulle man kunna räkna som nederlag för den mänskliga rasens förankring i naturen. Leo Kall är rädd för att ytterligare delar av honom kommer att slitas ifrån honom, han vill inte utsätta sig för fler nederlag, och med sin egen uppfinning Kallocainet har han givit Staten resurser för att slita ifrån människan hennes humanitet. Sanningsdrogen bidrar till att man inte ens kan vara ärlig inom

familjen utan att riskera att bli förrådd. Leo Kall är antagligen medveten om detta och sluter sig därför alltmer inom sig själv.

Den totalitära staten har försökt att utrota människans individualitet, den som finns kvar vill Leo behålla och därför blir hans privata sfär begränsad inom han själv. Att hemmets privata sfär håller på att förintas beror först och främst på Staten och deras mål att kontrollera, men människan själv har även deltagit i detta. Av rädsla har människan försummat den lilla potential som fanns för att en familj skulle vara något mer än en tillgång för Staten. Gemenskap förekommer därför inte längre inom familjen, varje enskild individ får se efter sig själv, vilket gynnar Staten eftersom bristen på gemenskap mellan människorna gör dem lättare att kontrollera och mindre benägna till uppror.

Människans strävan efter gemenskap

Någonting mer än ytlig gemenskap, det vill säga en gemenskap som är flyktig snarare än solid, är ett undantag snarare än regel i den totalitära staten. Människan blir lättare att hantera när hon är utbytbar och saknar emotionell koppling till andra människor. Men, som Barbro Gustafsson Rosenqvist påpekar, det finns ”ett dunkelt men obetvingligt behov av villkorslös gemenskap” hos både män och kvinnor i *Kallocain*.⁴⁶ Det är dock ett behov som hålls i det fördolda, som ingen vågar erkänna, tills Kallocainet tvingar människorna till att avslöja deras inre hemligheter och tankar. Eftersom familjestrukturen (mamma, pappa och barn) fortfarande är användbar för reproduktions- och uppfostringssyftet finns det inga belägg för att avskaffa den, men det är även tänkbart att det är denna struktur som ligger till grund för den gemenskap som människan törstar efter. Att en familj lever tillsammans, ser varandra varje dag, och förväntas att inte ha någon gemenskap eller visa varandra tillgivenhet, kanske är för mycket begärt. Jag skulle påstå att det är särskilt mycket begärt att förvänta sig att den biologiska reproduktionen ska sakna betydelse för de inblandade parterna, att de ska sakna emotionella band till varandra samt att de ska skänka barnen till Staten när de har växt upp. Det är just denna problematik som Linda handskas med.

När Ossu föddes, var jag ännu en mor helt i Statens anda, en som bara föder åt Staten. Då Maryl föddes, var jag en självisk, en snål djurhona, en som födde åt sig själv och tyckte att hon hade rätt över det hon födde fram. Mitt samvete sa mig, att jag hade orätt, att sådana tankar inte fick tänkas, men inga känslor av skuld och skam kunde driva bort den där girigheten, som hade vaknat i mig. (Boye, s. 135)

Man kan anta att det är den naturliga modersinstinkten som Linda upplever när hon har fött Maryl, hon har ett känslomässigt band till henne, en rest av det naturliga. Birgitta Svanberg påpekar att det

46 Gustafsson Rosenqvist, s. 170.

är moderskapet som bidrar till att kvinnan kommer närmre naturen samt hennes egen mänskliga natur: ”[s]om mödrar upplever Karin Boyes kvinnor starkast sin samhörighet med den organiska naturen. [...] Det är som mor Linda slutligen blir medveten om sin kvinnliga särart – och sin kvinnliga styrka.”⁴⁷ Det visar på att de mänskliga känslorna, som Staten försöker förinta, utgör grunden till uppror. När kärleken mellan mor och barn kommer in i bilden, uppstår ett starkt ifrågasättande av den kultur som förespråkar ett liv utan kärlek. Modern får en ny slags mening med sitt liv när hon får uppleva kärleken mellan henne och sitt barn, det ger någonting större än det som Staten har att erbjuda. Linda känner inte längre att hennes enda syfte är att reproducera barn åt Staten. Detta förtryck som Staten har förespråkade blir synligt och därför blir kvinnan upprorisk. För det är först när Linda slutar censurera sina känslor, när hon ger utlopp för dem, som hon kommer till insikt med att hon inte trivs med det liv som hon lever för Staten. När hon bejakar sina känslor, och slutar agera som en maskin, kan hon bli sig själv. Om det är kvinnans moderskap som får henne att påminnas om sina mänskliga känslor, finns det en förklaring till varför Leo inte är beredd att gå lika långt i sitt bejakande av det naturliga. Han har inte fått uppleva de intensiva band till barnen som Linda har gjort. De lever i en patriarkal värld och därför har Linda känt sig mindervärdig mannen. Moderskapet bidrog till att hon kände att hon fick något slags värde, dessa känslor har inte Leo upplevt och därför är han inte lika benägen till att slita sig ifrån den kultur han lever i.

Kärlekens konsekvenser

Det förhållande som till en början är baserat på uppror mot Staten, mellan Winston och Julia i Orwells *1984*, utvecklas till ett kärleksförhållande. Trots att emotionella förhållanden är strängt förbjudna, att äktenskap endast har syfte till reproduktion, inleder de ett utomäktenskapligt förhållande.

När Winston och Julia i *1984* har blivit påkomna av tankepolisen, när det har blivit känt att de har haft ett utomäktenskapligt förhållande och att de är fientliga mot Storebror, är O'Briens strategi att helt förgöra ”krintänket”, att förinta de fientliga åsikter som Winston hyser mot Storebror. Efter en lång rad av tortyrmetoder, får Winston nog, han vill hellre att Julia utsätts för tortyren än han själv. Lojaliteten dem emellan förintas, de mänskliga och naturliga banden förstörs, kvar blir en slags mekanisering av människan: människan som maskin och redskap.

Förhållanden som saknar emotionell anknytning i Huxleys *Du sköna nya värld* är en kulturell norm som så gott som alla invånare lever efter. De som har en längtan efter kärlek och känslor försöker antingen döva samt ignorera dessa genom att använda drogen *soma* eller, som i Bernards fall, bejaka känslorna och riskera att bli illa bemött av såväl invånare som den totalitära staten.

47 Svanberg, s. 185.

Ett monogamt förhållande väcker uppmärksamhet och är inget att sträva efter i Den nya världen. Det finns inte plats för känslor i den totalitära staten, det ska inte förekomma känslor eftersom de kan få människan att bli oförutsägbar. Oförutsägbarhet är ett hot mot Staten, de vill att invånarna ska vara förutsägbara och därför ersätts känslor med *soma* som ser till att människan håller sig glad och lugn.

När Bernard och Vilden har blivit arresterade uppstår en dialog med kontrollören om den gamla kulturen, med Shakespeare som referens, och den nya kulturens olikheter.

[M]an kan inte göra tragedier utan social instabilitet. Världen är stabil nu. Människorna är lyckliga; de får, vad de önskar, och de önskar aldrig, vad de inte kan få. De är välbärgade, de är trygga, de är aldrig sjuka, de är inte rädda för döden, de är lyckligt okunniga om passion och ålderdom, de är inte plågade av mödrar eller fäder, de har inga hustrur eller barn eller älskare att hysa starka känslor för, de är fostrade så, att de praktiskt taget inte kan undgå att uppföra sig så, som de bör uppföra sig. Och om något skulle gå galet, finns det *soma*. (Huxley 2010, s. 203.)

När känslor väl förekommer i Den nya världen blir dessa inte särskilt långvariga. Vilden och hans mor, som har ett känslomässigt band till varandra, avlider. Bernard finner sig inte i den känslolösa kulturen och blir därför skickad till ett land utanför Den nya världen, där det sägs att det ska finnas likasinnade människor.

En dystopisk värld eller ett dystopiskt samhälle saknar de naturliga känslorna, kärleken mellan människor, det är en zon som ska sakna det naturliga. Det är inte för än de människor som gör uppror mot Staten, genom att hysa naturliga känslor, blir tillrättavisade, avlivade eller ivägskickade som dystopin är ett faktum. När allt hopp är borta, när människans förankring med naturen är ett minne blott, är dystopin fulländad.

En människa med känslor utgör ett hot mot den totalitära makten och när hon väl har börjat känna vill hon inte bli fråntagen känslorna. Det kärlekslösa förhållandet kan i värsta fall liknas vid en tidsinställd bomb, människan kan utveckla känslor och på så sätt göra uppror mot den kultur som är påtvingad av den totalitära makten.

6 Sammanfattande diskussion

Natur och teknologi är två viktiga teman som förekommer i de tre dystopierna i flera olika sammanhang. Jag har dock valt att undersöka dessa teman utifrån den biologiska reproduktionen samt diskutera hur de påverkar genuskonstruktionen i respektive verk. Naturens och teknologins påverkan på människan skiljer sig åt beroende på verk.

I Boyes *Kallocain* fungerar naturen som en stärkande inre kraft som människorna går och bär på. Om människan väljer att bejaka naturen går hon emot den totalitära maktens direktiv, men väljer då ett rikare liv utan själv censur. Som det ser ut i *Kallocain* har kvinnan en närmre koppling till naturen än mannen har, detta skulle kunna bero på kvinnans känslor till sitt barn som genom biologisk reproduktion har kommit till världen. Enligt min åsikt är det detta känslomässiga band mellan kvinnan och hennes barn som får henne att upptäcka den naturliga kraften inom sig. Den totalitära makten försöker dock att upptäcka vilka människor som bejakar sin inre natur, detta genom att på teknologisk och kemisk väg få dem eller människor i deras omgivning att berätta det för dem. Att den biologiska reproduktionen kan ha denna verkan på kvinnan är problematiskt eftersom den är en viktig resurs i det totalitära samhället, barn behövs men inte de känslor som kan uppkomma i och med deras födsel. Så länge biologisk reproduktion är det enda sättet att producera invånare kommer problemet med människans natur att kvarstå.

Den biologiska reproduktionen i Orwells *1984* ska ske inom ett kärlekslöst äktenskap och vara dedikerad till den totalitära makten. Invånarna hålls på sin plats genom ständig övervakning, men ändå kan otillåtna aktiviteter förekomma. Den mänskliga naturen är ett hot mot den totalitära makten om den utnyttjas på fel sätt, det vill säga om makten inte drar vinning av det. Otillåtna aktiviteter eller känslor blir förr eller senare påkomna och då görs allt som finns i Statens makt för att radera det otillåtna ur människans medvetna. Medan den mänskliga naturen för med sig ett hopp om en bättre värld i *Kallocain*, kan man påstå att ett bejakande av den mänskliga naturen i *1984* är lika med en dödsdom för den mänsklighet som har upptäckts.

Naturen har inte heller en positiv innebörd i samhället i Huxleys *Du sköna nya värld*, naturen hör inte hemma i Den nya världen och stöts bort på grund av den teknologiska kultur som förespråkas i det totalitära samhället. Det naturliga och de människor som har en koppling till naturen dör när de försöker bli en del av det nya samhället, teknologin och naturen är varandras motsatser och kan inte vara i harmoni tillsammans. Teknologin har tagit över reproduktionen och den mänskliga sexualakten har blivit ett njutningsmedel som saknar känslomässig koppling. Den nya kulturen förespråkar promiskuitet medan förhållanden och äktenskap tillhör det förflutna och barbariska. Den sexuella akten, antingen kopplad till reproduktion eller njutning, har en stor betydelse i de tre dystopiska

verken. Den används för att kontrollera människan och med dess koppling till kulturen kan alla invånare kontrolleras samtidigt av den totalitära makten. När reproduktionen är utav stor betydelse ur ett samhällsperspektiv, som i *Kallocain* och *1984*, kan kvinnan bli lidande. Hon blir utnyttjad på grund av sin reproduktionsförmåga och tvingas föda barn åt Staten, hon blir en reproduktionsmaskin. När kvinnan inte är nödvändig för att reproducera, som i *Du sköna nya värld*, blir hon lik mannen en arbetsmaskin. Det problematiska med detta är att det naturliga inre, som i *Kallocain* kan upptäckas i förhållandet mellan kvinnan och hennes biologiska barn, blir ännu mer svåråtkomligt. Människans humanitet är starkt förankrad i naturen, men är hotad av teknologins framfart i det dystopiska samhället. Hur mänsklig människan är och hur nära hon står naturen kan endast författaren av verket bestämma.

7 Litteraturförteckning

HUVUDVERK

Boye, Karin (1940). *Kallocain*. [Ny utg.] Stockholm: Bonnier 2010

Huxley, Aldous (1932). *Du sköna nya värld*. [Ny utg.] Övers. av Greta Tiselius, Stockholm: Lind & Co. 2010

Orwell, George (1949). *1984: Nitton åttiofyra*. [Ny utg.] Stockholm: Atlantis 2009

SEKUNDÄRLITTERATUR

Ahlbäck, Pia Maria (2001). *Energy, heterotopia, dystopia: George Orwell, Michel Foucault and the twentieth century environmental imagination*. Diss. Åbo: Åbo akad., 2002

Axelsson, Mia (2007). "Att skapa en ny värld" - en queer och foucaultsk läsning av Karin Boyes *Kallocain*. C-uppsats. Södertörns högskola

Baccolini, Raffaella (2000). "Gender and Genre in the Feminist Critical Dystopias of Katherine Burdekin, Margaret Atwood, and Octavia Butler". I: Barr Marleen S (red.) *Future Females, the next generation: new voices and velocities in science fiction criticism*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield

Butler, Judith (2007). *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*. Övers. Suzanne Almqvist. Göteborg: Daidalos

Domellöf, Gunilla (1993). Karin Boye och den revolutionära humanismen. I: Nolin, Bertil (red.) *Kulturradikalismen: det moderna genombrottets andra fas*. Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion

Firchow, Peter E. (1984). *The end of Utopia: a study of Aldous Huxley's Brave new world*. Lewisburg (Pa.): Bucknell Univ. Press

Gustafsson Rosenqvist, Barbro (1999). *Att skapa en ny värld: Samhällssyn, kvinnosyn och djuppsykologi hos Karin Boye*. Stockholm: Carlsson Bokförlag

Hammarström, Camilla (1997). *Karin Boye*. Stockholm: Natur och kultur

Ljungquist, Sarah (2001). *Den litterära utopin och dystopin i Sverige 1734-1940*. Diss. Umeå : Univ.

Merchant, Carolyn (1994). *Naturens död: kvinnan, ekologin och den vetenskapliga revolutionen*. Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion

Murray, Nicholas (2002). *Aldous Huxley: an English intellectual*. London: Time Warner

Nussbaum, Martha Craven, Gleason, Abbott & Goldsmith, Jack (red.) (2005). *On Nineteen eighty-four: Orwell and our future*. Princeton, N.J.: Princeton University Press

Patai, Daphne (1984). Orwell's despair, Burdekin's hope: gender and power in dystopia. I:
Women's studies international forum. 7(1984):2, s. 85-95

Sisk, David W. (1997). *Transformations of language in modern dystopias*.
Westport, Conn.: Greenwood Press

Sunstein, Cass R. (2005). Sexual Freedom and Political Freedom. I: Nussbaum, Martha Craven,
Gleason, Abbott & Goldsmith, Jack (red.). *On Nineteen eighty-four: Orwell and our future*.
Princeton, N.J.: Princeton University Press

Svanberg, Birgitta (1968). Längtan efter moderliga män: Könrollsattityder hos Karin Boye.
I: Westman Berg, Karin (red.). *Könsroller i litteraturen från antiken till 1960-talet*. Stockholm:
Prisma